

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

DIGITÁLIS EGYENLŐTLENSÉGEK A DEBRECENI FIATALOK KÖRÉBEN

Galán Anita

Témavezető: Prof. Dr. Csoba Judit



DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2018

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Az elmúlt évtizedek társadalmi-gazdasági átalakulásainak hatására a társadalmi egyenlőtlenségek köre egy új típusú egyenlőtlenséggel, a digitális megosztottsággal bővült.

Az internet terjedése kapcsán egyes kutatók (Dyson, 1997; Bonfadelli, 2002) azt várták, hogy kompenzálhatóvá válhatnak a társadalmi különbségek, amelyeket leginkább a minőségi oktatáshoz, illetve az információhoz jutás területén tapasztalhatunk meg. Pesszimista vélekedések alapján azonban a technológia elérhetőségének területi és társadalmi dimenzióiban megnyilvánuló különbségek fokozzák az egyenlőtlenségeket. Ennek hátterében az áll, hogy egyesek nem rendelkeznek internet-hozzáféréssel, amely nehezítheti a társadalmi integrációjukat (Tapscott, 1996; Golding, 1998; Glotz, 1999; Kubicek – Welling, 2000; DiMaggio – Hargittai, 2001; DiMaggio et al., 2004).

Később a szakemberek rájöttek, hogy a digitális megosztottság nem csupán időszakos társadalmi jelenség, amely eltűnik az internethasználat széles körűvé válásával. Még ha a társadalmi státus egyenlőtlenségei a technikai felszerelésre vonatkozóan és a digitális tapasztalás tekintetében csökkenhetnek is, a státus alapú különbségek az internethasználatban valószínűleg fennmaradnak (Zillien – Hargittai, 2009). A penetrációval a kutatások fókuszpontja tehát a hozzáférési egyenlőtlenségekről (elsődleges digitális egyenlőtlenségek) a használat módjában, céljában és tartalmában rejlő különbségekre (másodlagos digitális egyenlőtlenségek) tevődött át (Hargittai – Hsieh, 2013).

A kutatások fő kérdése ma már nem az, hogy ki fér hozzá az internethez és ki nem, hanem az, hogy mire és hogyan használja az internetet az egyén. Utóbbi vizsgálatára a másodlagos digitális egyenlőtlenségek öt dimenziója (DiMaggio et al., 2004) ad lehetőséget, amelyek a következők: technikai apparátus; a használat célja és tartalma; készségek, képességek; társas támogatás; autonómia.

A disszertáció célja az elsődleges és másodlagos digitális egyenlőtlenségek vizsgálata volt az 1995 után született (Z generációs) debreceni fiatalok körében, akik születési idejükből fakadóan már az online világban szocializálódtak, ezért a számítógépeket készségszinten tudják használni, és nagy részük folyamatosan online életvitelt folytat. A dolgozat bemutatja, hogy Magyarország milyen helyzetben van a digitális technikához való hozzáférés tekintetében. Ezek után a városi Z generációs vagy digitális bennszülött fiatalok helyzetére összpontosít, és feltárja, hogy az 1995 után született fiatalok között a másodlagos digitális egyenlőtlenségek mely dimenziói mentén húzódnak a legnagyobb különbségek.

Az empirikus vizsgálat megalapozása érdekében áttekintettük a vonatkozó szakirodalmakat, amelyek az alábbi pillérekre épülnek.

Először azokat a társadalmi változásokat mutattuk be, amelyek az ifjúsági korszakváltáshoz, valamint egy új generáció kialakulásához vezettek. Kitértünk az oktatási rendszerben, a munkaerőpiacon, a szabadidős tevékenységekben és a családi szocializáció során kialakult új élethelyzetekre, majd vizsgáltuk az IKT-eszközök és az internet elterjedésének hatásait is.

A továbbiakban azokat a generációs elméleteket tekintettük át, amelyek az 1995 után született generációt homogén életkori kohorszként írják le. Ezeknek az elméleteknek az az alapja, hogy a fiatalok beleszülettek a számítógép és az internet világába, mindannyian használják azt, és ez jelentős hatással van az életükre (Prensky, 2001a; 2001b; Ságvári, 2008; 2012a; Tari, 2010; 2011; 2012; Jancsák, 2013; McCrindle – Wolfinger, 2014).

Ezek után a társadalmi egyenlőtlenségeket, a digitális megosztottságot, illetve a digitális egyenlőtlenségek legfontosabb elméleti alapjait elemeztük. Kitértünk a téma kutatásának legfőbb állomásaira, a fogalmak változásaira. Ismertettük az elsődleges és másodlagos digitális egyenlőtlenségek közötti különbségeket, betekintést engedve utóbbi vizsgálati dimenzióiba, amelyek a kvalitatív kutatások alapját adják.

II. Az alkalmazott módszerek áttekintése

A disszertáció a hipotézisek igazolását a szakirodalmak elemzésén túl kvalitatív és kvantitatív módszerekre építi. Ez azért lényeges, mert a téma kutatása kapcsán leginkább survey-alapú vizsgálatokkal, főleg a digitális egyenlőtlenségek egy-egy dimenziójára koncentrálna találkozhattunk, jelen kutatás azonban az elsődleges digitális egyenlőtlenségeken túl a másodlagos digitális egyenlőtlenségek öt dimenzióját is elemezte.

A kutatás kvantitatív részében a magyar Z generációs fiatalok közötti különbségeket tártuk fel, majd a kvalitatív elemzések során tovább szűkítettük a célcsoport körét, és azokat a városban (Debrecenben) élő diákokat kérdeztük meg, akik leginkább kitettek a digitalizáció és az individualizáció hatásainak és következményeinek. A digitális világ egy újfajta fogyasztási minőségként is megfogalmazható, a nagyvárosiak a hozzáférhető és magasabb színvonalú infrastruktúra miatt aktívabban használják a világhálót és az IKT-eszközöket, az individualizációs folyamat is erőteljesebben hatott rájuk, ezért választottunk nagyvárost kutatási helyszínül.

Kvantitatív vizsgálatainkhoz először a Magyar Ifjúság 2012 adatbázis Média c. fejezetének vonatkozó kérdéseit elemeztük, majd a Magyar Ifjúság 2016 előzetesen megjelentetett eredményeit használtuk. A Magyar Ifjúság 2012 adatfelvétele során 8000, 15-

29 éves fiatalok kérdezték meg egy 60-70 perces kérdőív segítségével 2012 szeptembere és novembere között. A kutatás reprezentatívnak tekinthető a 15-29 éves magyar népességre vonatkoztatva területileg, településtípusonként, korcsoportok és nemek szerint is. A mintavétel több lépcsőben, rétegzett valószínűségi mintavétel alkalmazásával történt. Jelen kutatás alapsokaságát a Magyar Ifjúság 2012 kutatás adatbázisából az 1995 után születettek adták. A leválogatott al minta nagysága 1368 fő. A szakirodalom alapján őket tekinthetjük a sokak által „új generáció”-ként definiált életkori kohorsznak. A Magyar Ifjúság 2012 adatbázisából a Z generációsok leválogatott mintáján leíró statisztikákat, valamint keresztábrák elemzéseket végeztünk a PASW Statistics 18 (továbbiakban: SPSS) statisztikai programcsomaggal. Kvantitatív eredményeinket az EUROSTAT és a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság (továbbiakban: NMHH) vizsgálatainak másodelemzésével egészítettük ki.

A statisztikai elemzésekhez a saját, fókuszcsoportos vizsgálataink előtt (továbbiakban: kérdőív1), illetve után (továbbiakban: kérdőív2) felvett kérdőívek eredményeit is használtuk. A kérdőív1-ből nyert adatokat a fókuszcsoportok beosztásához használtuk. Három indexváltozót hoztunk létre (kulturális tőke-, anyagi státus- és kulturális fogyasztás index), amelyek mentén az egyes intézményeken belül homogén fókuszcsoportokat alakítottunk ki. A kérdőívek ezen túl lehetőséget adtak arra is, hogy a szociodemográfiai változók felvétele mellett olyan változókat is mérjünk, amelyre a kvalitatív módszer nem alkalmas (pl. a fiatalok IT-tudása). Ezen adatokból leíró statisztikákat, illetve keresztábrák elemzéseket végeztünk, azonban fontos hangsúlyozni, hogy a minta elemszámából (n=107) fakadóan ezek az eredmények nem alkalmasak az egész Z generációs populációra vonatkoztatható következtetések levonására, csupán az általunk megkérdezett fiatalokra vonatkozó trendeket ábrázolnak, amelyek azonban fontos kiegészítői a fókuszcsoportok során nyert puha adatoknak.

A fókuszcsoportok adják a kutatás központi elemét, ami lehetővé teszi, hogy az elsődleges és másodlagos digitális egyenlőtlenségek összes dimenziójának mélyebb tartalmait együttesen vizsgáljuk. A rendelkezésre álló makrostatisztikai adatok, de még az országos reprezentatív vizsgálat dimenziói sem tértek ki ennek az öt területnek az elemzésére. Ennek következtében ez a dolgozat egyik hozadéka, újszerűsége, hogy láthatóvá teszi a mérvadó kutatók által meghatározónak vélt egyenlőtlenségi dimenziók működését a gyakorlatban.

A fókuszcsoportos vizsgálatokban összesen 107 fő 1995 utáni születésű fiatal vett részt; 30 fókuszcsoport és 1 interjú készült, utóbbin a fókuszcsoport többi résztvevője nem jelent meg. A fókuszcsoportokba 68 lányt és 39 fiút vontunk be. A fókuszcsoportok legidősebb résztvevői 1995-ös születésűek voltak (15 fő), a legfiatalabb pedig 2006-os (1 fő),

az átlagos életkor 18 év (1998-as születésűek). A fókuszcsoportokba önkéntesen lehetett jelentkezni az intézményekben, ahol a lányok választási hajlandósága általában magasabb volt. Az intézmények kiválasztása véletlen mintavételi eljárással történt a debreceni közoktatási intézmények közül, minden típusú iskolából egyet választottunk ki.

A fókuszcsoportokat így egy egyházi általános iskolában, egy állami gimnáziumban, egy szakiskolában, az egyetem több tanszékén, egy Tanoda programban, valamint egy közösségi házba bejáró, halmozottan hátrányos helyzetű, részben lakásotthonban élő fiatalokkal vettük fel Debrecenben. Utóbbiakra a dolgozatban „marginalizálódókként” hivatkozunk, ugyanis ennek a csoportnak a tagjai nem ugyanahhoz az oktatási intézményhez köthetők, valamint az elnevezéssel érzékeltetni kívánjuk a speciális helyzetüket is. Az ő bevonásuk célja az volt, hogy a leghátrányosabb helyzetűek is képviseltessék magukat a mintában.

A kutatásunk során választ kívántunk kapni arra a kérdésre, *hogy megtaláljuk-e egy nagyvárosban (Debrecen) az elsődleges (hozzáférsi) digitális egyenlőtlenségeket.*

Másodsorban arra kerestük a választ, *hogy mely tényezők vannak hatással az elsődleges digitális egyenlőtlenségek kialakulására.*

Harmadrészt meg szeretnénk volna válaszolni, *hogy a másodlagos digitális egyenlőtlenségek öt dimenziója közül melyek azok, amelyek megosztottságot eredményeznek a debreceni Z generációs fiatalok között.*

Negyedik kutatási kérdésünk arra vonatkozott, *hogy milyen típusokat alkothatunk a fiatalok válasza alapján a másodlagos digitális egyenlőtlenségek, illetve az internethasználati szokások mentén.*

Az ötödik kutatási kérdésünk arra keresi a választ, *hogy milyen különbségeket fedezhetünk fel a fiatalok internethasználatában, amelyek további egyenlőtlenségekhez vezetnek.*

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

Feltáró jellegű kutatásunk a debreceni, Z generációs fiatalok közötti elsődleges és másodlagos digitális egyenlőtlenségeket vizsgálta.

A vizsgálatokhoz tartozó hipotéziseket két fő hipotézisre osztottuk, amelyeket további alhipotézisekre bontottunk tovább. Az első hipotézis az elsődleges digitális egyenlőtlenségekhez kapcsolódik, míg a második hipotézis a másodlagos digitális egyenlőtlenségekhez vonatkozik.

Az első hipotézisünk szerint *az internet és az IKT-eszközök penetrációjának ellenére jelen vannak a hozzáférési digitális egyenlőtlenségek a debreceni, 1995 után született fiatalok között.* Ennek vizsgálatát az 1/a és 1/b hipotézisek tesztelése segítette elő.

Az 1/a hipotézis szerint *az alacsonyabb anyagi státusúak kisebb arányban rendelkeznek otthoni internet-hozzáféréssel, illetve annak használatához szükséges eszközökkel.* A hipotézis vizsgálatához statisztikai elemzéseket végeztünk, amelyek alapján a hipotézisünk részben beigazolódott. Az anyagi státusnak ugyanis szignifikáns hatása van az otthoni internet- és számítógépelérésre, azonban az okostelefonokra nincs.

Az 1/b hipotézis alapján *magasabb a hozzáférési egyenlőtlenség azokban a családokban, ahol a fiatalok kulturális tőkéje alacsonyabb.* Ez a hipotézisünk alátámasztást nyert, ugyanis a statisztikai elemzések alapján szignifikáns kapcsolatot találtunk a kulturális tőke és az okostelefonnal való rendelkezés, valamint az otthoni számítógép, a saját számítógép és az internetelés kapcsolatán.

Összefoglalóan tehát elmondhatjuk, hogy az elsődleges digitális egyenlőtlenségek a mintába került fiatalok körében részben megszűntek, szinte mindannyian rendelkeznek okostelefonnal, amely alkalmas arra, hogy az internetet elérjék. A számítógép és internet tekintetében azonban jelen vannak az egyenlőtlenségek, amelyek birtoklását az anyagi státus és a kulturális tőke is befolyásolja.

A 2. hipotézisünk szerint *az 1995 után született fiatalok kohorszán belül az internethasználat módját tekintve nagy különbségek vannak.*

A 2/a hipotézis (technikai apparátus) szerint *a magasabb anyagi státusúak elégedettebbek az általuk használt eszközök, illetve az internet minőségével, gyorsaságával, ezért ők változatosabb tevékenységeket végeznek online.* A kérdőív2 statisztikai elemzése alapján azonban nem találtunk szignifikáns különbséget az anyagi státus és az internettel való elégedettség között, valamint az internettel való elégedettség és az egyes tevékenységek végzése, illetve a tőkenövelés céljából történő használat kapcsán sem, így ezt a hipotézist nem tudtuk igazolni.

A fókuszcsoporthoz vizsgálatok lehetőséget adtak arra, hogy a technikai apparátus kapcsán feltárjuk, milyen színvonalbeli eltéréseket tapasztalnak a fiatalok az internetkapcsolataikban, illetve a számítógépeik minőségének elemzésére is lehetőség nyílt. Az internetszolgáltatás minősége kapcsán a szolgáltató lassú szolgáltatása, a túlhasználatból fakadó lassúság, az adott városrész infrastrukturális hátránya, és a lakóhely elhelyezkedéséből következő egyéb problémák (pl. beárnyékoló templomtorony) merültek fel. A számítógépeik kapcsán háromféle problémáról számoltak be. Egyes interjúalanyok általános lassúságot

tapasztalnak, másoknak olyan speciális problémáik vannak, amiket nem tudnak megoldani, míg a harmadik csoportba azok kerültek, akik nagyobb teljesítményű gépre vágnak, leginkább számítógépes játékok miatt.

Az otthoni internetelés hiányából fakadó hátrányok a megkérdezettek válaszai alapján elsősorban az oktatásban, a munkaerőpiacon, a kapcsolatrendszer kialakítása során, valamint egyéb, személyes problémákban mutatkoznak meg.

Ezentúl kitértünk a különböző iskolatípusok digitális kompetenciákkal kapcsolatos elvárásaira is. A legtöbbféle tevékenységet az egyetemistáktól (9) követelik meg, őket követik a gimnazisták (7), majd a szakiskolások (4), a marginalizálódók (3) és végül az egyházi általános iskolások (1). Bemutattuk azt is, hogy a fiataloknak milyen eszközigényeik vannak. A legtöbben saját laptopra vágnak, aminek hátterében az áll, hogy az okostelefonok tekintetében szinte telítődést tapasztalhatunk, illetve a saját laptop nagy presztízzsel bír, amely számos olyan tevékenységre használható (pl. bizonyos játékok, szövegszerkesztő programok), amire az okostelefon nem, vagy csak nehézségekkel.

A 2/b (internethasználat célja, tartalma) hipotézis alapján azt tételeztük föl, hogy *az alacsonyabb kulturális tőkéjű, alacsonyabb státusú iskolába járók kevesebb tevékenységre, valamint főleg szórakoztató tartalmak betöltésére használják az internetet, míg a magasabb státusú iskolákba járók nagyobb arányban használják azt aktív, valamint tökenövelő módon.* Ez a hipotézisünk megerősítést nyert, ugyanis a tökenövelő tevékenységek használata szignifikáns összefüggést mutat a kulturális tőkével, a kulturális fogyasztással, a nemmel, az iskolatípussal, valamint a dolgozatban használt számítógépes tudást, illetve internetes tevékenységet mérő változókkal is.

A fókuszcsoportok elemzésével a fejezetben feltártuk, hogy milyen célból használják a fiatalok az internetet, majd pedig a konkrét tartalmak vizsgálatával folytattuk az elemzéseket. A mintába került fiatalok internethasználata elsősorban szórakozásra, másodsorban kapcsolattartásra épül, így megerősíti az NMHH és az EU Kids Online korábbi eredményeit.

A tartalomfogyasztás kapcsán külön elemeztük a tartalom befogadását és létrehozását. A tartalom befogadására vonatkozóan megvizsgáltuk, hogy milyen információkra keresnek rá a fiatalok leggyakrabban, majd pedig azt, hogy milyen módon próbálják a különböző iskolatípusba járó fiatalok a tőkéjüket növelni online. A tökenövelő tevékenységek közül a tanulmányokhoz és nyelvgyakorláshoz kötődő internethasználat tartalmi különbségeire tértünk ki az elemzések során. A tanulmányokhoz legtöbbféle módon (13) az egyetemisták használják az internetet, őket követik az gimnazisták (7), míg a legkevesebb tevékenységtípust (2) a marginalizálódó fiatalok folytatnak online. Nem csak mennyiségi, de

minőségbeli eltéréseket is tapasztaltunk. Az egyetemisták és a gimnazisták nívósabb oldalakat használnak, kritikusabban kezelik a forrásokat. Az online nyelvgyakorlás szempontjából a gimnazisták a legaktívabbak (26), őket követik az egyetemisták (19), legkevesebb tevékenységtípust (4) pedig a szakiskolások és a marginalizálódók végeznek. A magasabb státusú iskolába járók a többféle tevékenységen túl jobban megválogatják az internetes forrásokat, valamint inkább a nemzetközi oldalakat részesítik előnyben. Az alacsony státusúak online nyelvgyakorlásának legfontosabb eszköze a Google fordító.

Ezek után a közösségioldal-használatot mint kiemelt tartalmat elemeztük, amely során egyebek mellett bemutattuk a közösségioldal-használat jellegzetességeit, majd pedig a megkérdezettek fókuszcsoporthoz tartozó válaszai alapján tipológiát alkottunk a használatmód alapján. A fiatalokat a következő négy csoportba sorolhatjuk a válaszaik alapján: nem használók, beszélgetők, megfigyelő-informálódók, valamint aktív használók. A fejezetben a fókuszcsoporthoz tartozó válaszokat elemezve bemutattuk azt is, hogy milyen hátrányok érhetik azt, aki nem regisztrál a közösségi oldalakra. A válaszadók szerint a közösségi oldalaktól távolmaradók lemaradnak az iskolai vagy egyéb információkól, nőhet a „kimaradásérzésük”, valamint verbális bántalmazás is érheti őket.

A tartalmak létrehozása kapcsán a válaszadók blogolási tevékenységét vizsgáltuk. A diákok kb. negyede vezet vagy vezetett már blogot életében, ezzel is hozzájárulva az online tartalmak létrehozásához.

Kitértünk rá, hogy melyek azok a helyek, ahol nem használnák a telefonjaikat a fiatalok. A leggyakoribb tabuhelyszínek a szakrális helyszínek, a templom, és a temető/temetés, valamint a különböző kulturális rendezvények, mint a mozi, a színház, valamint egyéb ünnepek, rendezvények, konferenciák, hivatalos helyek számítanak. A tabuhelyszínek közül ki kell emelnünk az iskolát, amit egyetlen alkalommal jelöltek csak meg olyan helyként, ahol nem interneteznének, így kitértünk az iskolai „illegális” okostelefon-használatra is. Utóbbi okai a fiatalok válaszaik alapján az unalom, a tananyaghoz kapcsolódó információk keresése, továbbá a puskázás.

A 2/c hipotézis (képességek, készségek) alapján *a magasabb kulturális tőkével rendelkező fiatalok jobb készségekkel rendelkeznek az internethasználat területén.* A statisztikai elemzések alapján a kulturális tőke hatással van az egyének IT-tudására, a 2/c hipotézis tehát beigazolódott. A kérdőív2 feldolgozásával bemutattuk, hogy melyek azok a tevékenységek, amelyek a legnagyobb problémákat okozzák a kutatásba bevont minta tagjai számára (Windows rendszer feltelepítése; zenék, filmek megvágása, szerkesztése; sütik

törlése), valamint azt is, hogy mivel boldogulnak a legtöbben (bejegyzést megosztani közösségi oldalon, e-mailt küldeni csatolt fájlal, böngészési előzményeket törölni).

A fókuszcsoporthoz elemzése lehetőséget adott a különböző iskolák által nyújtott informatikaórák összehasonlítására is. Az iskola – ahogyan a kulturális és egyéb hátrányok leküzdésében is – szerepet vállalhatna a digitális egyenlőtlenségek csökkentésében a számítógépek és az internet használatával (Warschauer – Matuchniak, 2010). A fiatalok válaszai alátámasztották a korábbi kutatások eredményeit (Becker, 2001; Warschauer – Knobel – Stone, 2004), hogy a magasabb státusú iskolák jobb minőségű eszközökkel rendelkeznek, nagyobb hangsúlyt fektetnek az informatikaórákra és a diákok digitális készségeinek a fejlesztésére.

Megvizsgáltuk, hogy mely készségeik, képességeik fejlesztését igényelnék a mintába bevont fiatalok az internet kapcsán. A gimnazista fiatalok azok, akik a legtöbbször tevékenységet felsorolták (10), amiről tanulnának, őket követik az egyetemisták (7) és az egyházi általános iskolába (5) járók. A legkevesebb elfoglaltság iránt a tanodás és a lakásotthonos, marginalizálódó fiatalok (2) érdeklődtek. A magasabb státusú fiatalok igényt fogalmaztak meg a programozással és különböző programokkal (pl. Corel, SPSS) kapcsolatos készségeik fejlesztésére, valamint szívesen tanulnának weblapfejlesztésről, webdizájnról és a hatékony online keresésről is. A marginalizálódó fiatalok tanulási igénye elsősorban a szórakozásra koncentrálódott, ugyanis többen jelezték, hogy szívesen tanulnának videómegosztásról, videószerkesztésről. Ők egyéb, az életben vagy a munkaerőpiacon hasznosnak számító tudás iránti vágyat nem fogalmaztak meg, aminek oka lehet, hogy nem érdekli őket ez a terület, vagy a környezetükben nem találkoznak hasonlóval, így nem ismerik fel, hogy milyen irányba lehetne továbbtanulni, elhelyezkedni a témában.

A mai felgyorsult, digitalizált világban lényeges, hogy ki, milyen gyorsan képes új eszközök használatát elsajátítani. A Z generációs fiatalok egyik jellemzője, hogy mivel beleszülettek a digitális világba, ezért készségszinten használják az IKT-eszközöket. Az új eszközök kezelésére adott fókuszcsoporthoz válaszok alapján az alábbi csoportokat alakíthatjuk ki: azonnal váltók, márkahűek, nehezen oldódók, valamint lassan bemelegedők. A legnagyobb arányban az azonnal váltók (42) képviseltették magukat, őket követik a lassan bemelegedők (20), a nehezen oldódók (19), majd a hűségeselek (15). Szocioökonómiai háttérváltozók nem, azonban a válaszadó neme befolyásoló tényező, a lányoknak nagyobb nehézséget okoz a váltás. Bár legtöbbször egyszerűbben és gyorsabban – szinte azonnal – sajátítja el az új eszközök használatát, mint például a szüleik, azonban mégsem jelenthetjük ki, hogy mindannyian könnyen integrálódnak a digitális világba. Ennek oka, hogy jó részük

esetében ez a gyors integráció csak bizonyos, jól megszokott eszközök esetében valósul meg, másoknak hosszabb időre van szükségük hozzá, megint mások pedig csak külső segítséggel képesek rá.

A 2/d hipotézis (társas támogatás) azt állítja, hogy *az alacsonyabb státusú fiatalok a kisebb kapcsolati tőkéjük miatt kevésbé, vagy csak hosszabb idő elteltével találnak segítséget az IKT-eszközökkel kapcsolatos problémáik megoldásához, így kisebb mértékben tudják fejleszteni magukat és többször maradnak megoldatlanok az ilyen jellegű problémáik.* A fókuszcsoporthoz tartozó interjúkon adott válaszaikat elemezve elmondhatjuk, hogy nincs egyenlőtlenség a fiatalok között, ugyanis mindenki tudott olyan személyt mondani, akitől segítséget kérhet. A különbséget leginkább abban tapasztalhatjuk, hogy kitől tudnak segítséget kérni. A magasabb státusú iskolába járók a nagyobb kapcsolati tőkéjük miatt több félformális (reciprocitás elve mentén segítő hozzáértő szakember) segítséget tudnak igénybe venni, a fiatalabbak és alacsonyabb státusú iskolába járóknak kevésbé kiterjedt a kapcsolati hálójuk, hogy abban megtalálják a segítségre legalkalmasabb személyt, így ők gyakrabban kérnek informális és formális segítséget. A 2/d hipotézis tehát elvetésre került.

A fókuszcsoporthoz tartozó kapott válaszok elemzésével feltártuk, hogy mik azok a problémák, amelyekkel leggyakrabban segítségért fordulnak a mintába került fiatalok. A legjellemzőbb nehézségnek a Windows-rendszer újratelepítése számított.

Csepeli (2006) kiemeli, hogy az internet folyamatos terjedésének nyomán egy fordított szocializációs helyzet is kialakult; megfordult a szocializáció iránya a világháló, illetve az IKT-eszközök esetében. A szülők leggyakrabban a gyermekeiktől kérnek segítséget az IKT-eszközök és az internet kapcsán, tehát fordított tudásátadás zajlik közöttük. A fókuszcsoporthoz tartozó eredményeit összegezve kiderül, hogy a leggyakrabban a szülők (47) kérnek segítséget, őket követik a nagyszülők (18), a testvérek (10) – legtöbb esetben fiatalabb testvérek –, barátok (6), ismerősök (3), osztály- vagy csoporttársak (3), egyéb rokonok (2), a válaszadó párja (1), valamint dédnagymamája (1). Amíg a társas támogatás kapcsán leginkább a saját korosztályukból kértek félformális segítséget, addig hozzájuk leginkább idősebbek és a családon belülről fordulnak IT-segítségért. A fordított szocializáció ezek alapján létező jelenség a legtöbb fiatal családjában a számítógépek és az internet kapcsán. A következő problémák fennállása esetén kérnek segítséget a válaszadóktól: számítógép vagy internet általános kezelése; számítógép haladó szinten történő kezelési ismeretei; speciális programok használata; konkrét internetes oldalak kezelése; okostelefon-használat; nyelvtudás hiánya.

A 2/e hipotézis (autonómia) szerint *jelentősen befolyásolja a fiatalok internethasználatát az, hogy rendelkeznek-e olyan saját eszközzel, amelyet autonóm módon*

használnak. A kvantitatív vizsgálatok alapján a hipotézisünk részben beigazolódott, hiszen a saját eszközzel rendelkezők többféle online tevékenységet végeznek, azonban az autonóm használatának nincs hatása az internetes tevékenységek mennyiségére.

A fókuszcsoporthoz kapott válaszok alapján megvizsgáltuk, hogy ki és hogyan befolyásolhatja a fiatalok internethasználatát. A kontrollnak három típusát különböztettük meg: szülői kontroll, testvérkontroll és önkontroll.

A szülői kontrollnak három típusa van az 1995 utáni születésű, mintába került debreceni fiatalok válaszai alapján; korlátozó-büntető, megszábo-engedékeny, és megengedő-kontrolláló. A leggyakrabban előforduló szülőitípus a korlátozó-büntető (39), ezt követi a megengedő-kontrolláló (21), majd a megszábo-engedékeny (11). Azt is megvizsgáltuk, hogy milyen eszközökkel élnek a szülők az internetes tevékenység korlátozására. Ezek a következők: leködölja a számítógépet; elveszi/kikapcsolja a gép működéséhez szükséges eszközt, kábelt; időkorlátot szab.

A kontroll második típusa a testvérkontroll. A testvérek közötti megegyezésnek két fő fajtája (vetélytárs, jó testvér) jelent meg a fókuszcsoporthoz során, amelyek további két alkategóriára bonthatóak. A vetélytárs típusú kapcsolat egyik fajtájában folyamatosan harcban állnak a felek a számítógép használatáért, míg a másik fajtájában az egyik testvér (általában az idősebb vagy a fiú) erőszakosabb, és nem engedi oda a másik felet. A jó testvér típusú kapcsolatok első formájában nem alakítanak ki szabályrendszert, hanem mindig ad hoc jelleggel döntenek a számítógép használatáról. A jó testvéri viszony második típusa merev szabályokra épül, amelyet folyamatosan betartanak, betartatnak a felek.

A szülői és testvérkontroll után a harmadik fő kontrollfajta a belső kontroll, amely az életkor növekedésével fokozatosan nagyobb szerepet kap.

Megvizsgáltuk, hogy milyen használatbeli következményekkel jár az, ha a fiataloknak módjuk nyílik az autonóm használatra. Ennek hatásaként a legtöbben megnövekedett, bátrabb, személyesebb vagy biztonságosabb webhasználatról számoltak be.

A 2. hipotézis kapcsán összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a hipotézis részben beigazolódott. A másodlagos digitális egyenlőtlenségek öt dimenziója közül nem találtunk egyenlőtlenségeket a fiatalok között a technikai apparátusra és a társas támogatása vonatkozóan. Részben találtunk egyenlőtlenségeket az autonómia kapcsán, és jelentős eltéréseket tapasztaltunk az internethasználat céljában, tartalmában, valamint a készségek, képességek dimenzióban is.

Az empirikus eredményeinket elemezve elmondhatjuk, hogy a digitális egyenlőtlenségek a vizsgált populációban fellelhetők, azonban egyes dimenziói eltérő

mértékben jelennek meg. Az elsődleges (hozzáférési) egyenlőtlenségek szinte megszűntek, hiszen az országos átlaghoz képest magasabb a penetráció a kutatásba bevont fiatalok körében, azonban az anyagi státus és a kulturális tőke szignifikánsan befolyásolja azt, hogy ki rendelkezik az otthonában számítógéppel és internettel. Kijelenthetjük azonban, hogy az okostelefonok kapcsán nem találtunk elsődleges digitális egyenlőtlenséget.

A másodlagos digitális egyenlőtlenségeket tekintve a kutatásunkban feltárt jellemzők alátámasztják a korábbi kutatási eredményeket (DiMaggio et al., 2004; Hargittai – Hinnant, 2008; Anderson, 2008; Buente – Robbin, 2008; Eynon, 2009; Zillien – Hargittai, 2009; Chou et al. 2009; Hale et al., 2010; Boyd, 2011; Hargittai, 2011), amelyek kiemelték az internethasználat különbségeinek szerepét, és rávilágítottak arra, hogy a szocioökonómiai státus jelentősen befolyásolja, hogy ki, mire használja az internetet és hogyan tud, egyáltalán tud-e belőle profitálni.

A vizsgálataink alapján bár a legtöbb fiatal tevékenysége alapvetően a szórakozásra épül, a kulturális tőke és az iskola típusa is szignifikánsan meghatározza, hogy folytatnak-e tőkenövelő tevékenységet online a kutatásba bevont fiatalok. A legélesebb különbségeket az iskolatípus mentén találtuk, amely hatással van egyebek mellett az informatikaoktatás minőségére, az online tőkenövelő tevékenységek folytatására, illetve az IT-tudásuk mértékére is. Ezek a tényezők elengedhetetlenül fontosak lennének a digitális hátrányok leküzdéséhez, a sikeres továbbtanuláshoz, munkaerő-piaci integrációhoz és társadalmi mobilitáshoz is. Az empirikus vizsgálataink azonban azt igazolják, hogy digitális egyenlőtlenségek nagy valószínűséggel továbbörökítik azokat az egyenlőtlenségeket, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségekből, szocioökonómiai és kulturális különbségekből fakadnak.



Nyilvántartási szám: DEENK/70/2018.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Galán Anita
Neptun kód: INAJIE
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10040429

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (3)

1. **Galán, A.:** Az ifjúsági korszakváltás és a posztadoleszcencia jelensége.
In: Kihívások és válaszok : tanulmányok a szociálpedagógia területéről. Szerk.: Rákó Erzsébet, Soós Zsolt, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 41-59, 2017. ISBN: 9789633186503
2. **Galán, A.:** Homogenitás versus egyenlőtlenségek az 1995 után született fiatalok körében.
In: Kisvárosi fiatalok, kisebbségek, új sebezhetőségek: Csatlakozás az Európai Ifjúsági Térséghez 7.0. Szerk.: Jancsák Csaba, Krémer András, Belvedere Meridionale, Szeged, 11-27, 2016. ISBN: 9789638708489
3. **Galán, A.:** Internetezési szokások és internetfüggőség a generációs változások tükrében.
In: "Együtt a biztosabb tudományos karrierért, a jövőtervezésért" című VII. Ph.D.-Konferencia előadásai (Budapest, 2013. október. 11.). Szerk.: Koncz István, Szova Ilona, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, Budapest, 267-276, 2013. ISBN: 9789638991508

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

4. **Galán, A.:** Digitális egyenlőtlenségek a 15-17 éves fiatalok körében: Településtípus és jövedelmi tényezők hatásvizsgálata.
Metszetek. 4 (1), 65-76, 2015. EISSN: 2063-6415.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18392/metsz/2015/1/5>





További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

5. **Galán, A.:** Az internetfüggőség kialakulása és prevalenciája: A hazai és nemzetközi kutatási eredmények összefoglalása.
Metszetek. 2014 (1), 316-327, 2014. EISSN: 2063-6415.
6. **Galán, A.:** Internetaddikció-vizsgálat a 12. osztályos debreceni fiatalok körében.
Juvenilia. 5, 105-119, 2013. ISSN: 1788-6848.
7. **Galán, A.:** Játék vagy függőség? A játékszenvedély veszélyeztette ifjúság.
Metszetek. 2012 (1), 85-96, 2012. EISSN: 2063-6415.

Magyar nyelvű absztrakt kiadványok (1)

8. **Galán, A.:** Internetfüggőség a debreceni iskolákban.
In: XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Társadalomtudományi Szekciója: A szekcióba benyújtott pályamunkák összefoglalói. Szerk.: Molnár Gábor, Györfi Veronika, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Kaposvár, 253, 2013. ISBN: 9789639821590

Idegen nyelvű absztrakt kiadványok (1)

9. **Galán, A.:** The evolution and prevalence of Internet-addiction. Summary of National and International results.
In: Nationhood in the Carpathian region : Hungarians and their neighbours - sociological perspectives : joint conference of the Hungarian Sociological Association and the Department of Sociology and Social Work in Hungarian of Babeş-Bolyai University : November 27-29 2014, ... Cluj-Napoca ... : book of abstracts. Ed.: Attila Kund, Hung. Sociological Assoc. ; Cluj-Napoca : Department of Sociology and Social Work in Hungarian of Babeş-Bolyai University, Budapest, 52, 2014. ISBN: 9789638863331

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományos metrikai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.



Debrecen, 2018.03.13.